

TALIS TADQIQOTI ORQALI MAKTAB DIREKTORLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Rajabboyeva Dilobar Azamat qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Ta'lim muassasalarining boshqaruvi mutaxassisligi

Annotatsiya

Maqolada TALIS (Teaching and Learning International Survey) xalqaro tadqiqotining ahamiyati va u orqali umumiy o'rta ta'lim maktablari direktorlarining faoliyat samaradorligini oshirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Ta'lim tizimida rahbar shaxsining boshqaruv uslubi, liderlik salohiyati va jamoani rivojlantirishdagi o'rni hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot maktab rahbarlarining vaqtni boshqarishi, pedagoglarni qo'llab-quvvatlashi, qaror qabul qilishdagi mustaqilligi hamda ta'lim muhitini rivojlantirishdagi faolligini baholash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: TALIS tadqiqoti, maktab direktori, samaradorlik, boshqaruv mexanizmi, pedagogik liderlik, ta'lim sifatini oshirish, xalqaro tajriba, innovatsion yondashuv.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish masalasi har bir davlat uchun ustuvor vazifadir. O'zbekiston ham xalqaro reytinglar va baholash tizimlarida o'z o'rnini mustahkamlash, zamonaviy kompetensiyalarga ega yoshlarni tarbiyalash yo'lida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirmoqda. Bu jarayonda maktab direktorlari faoliyatining samaradorligi muhim rol o'ynaydi. Chunki ular ta'lim muassasasining strategik yo'nalishini belgilaydi, pedagogik jamoaga motivatsiya beradi va o'quvchilarning muvaffaqiyatiga zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, TALIS tadqiqoti orqali rahbarlarning boshqaruv faoliyatini tahlil qilish va natijalar asosida samaradorlikni oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biridir.

ASOSIY QISM

TALIS tadqiqoti maktab direktorlari faoliyatini bir qator ko'rsatkichlar orqali tahlil qiladi. Birinchi navbatda, bu rahbarlarning vaqtni taqsimlash madaniyatidir. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli ta'lim muassasalari rahbarlari o'z vaqtining katta qismini pedagogik jarayonni kuzatish, o'qituvchilar bilan ishlash va ta'lim strategiyasini amalga oshirishga sarflaydi. Samaradorlikni oshirish uchun O'zbekistonda ham direktorlarning vaqt boshqaruvini optimallashtirish, keraksiz ma'muriy yukni kamaytirish va pedagogik yetakchilik faoliyatini ustuvor qo'yish zarur [1].

Ikkinchi muhim jihat — pedagoglarni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash tizimi. TALIS natijalariga ko'ra, yuqori samaradorlikka ega maktab rahbarlari o'qituvchilarni muntazam ravishda malaka oshirish kurslariga jalb qiladi, mentorlik tizimini yo'lga qo'yadi va ularga metodik ko'mak beradi. Bu jarayon natijasida o'qituvchilarning o'z kasbiga bo'lgan ishonchi ortadi, ular o'quvchilar bilan samaraliroq ishlaydi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham direktorlarni baholashda o'qituvchilar kasbiy rivojlanishiga qo'shayotgan hissasi asosiy indikatorlardan biri bo'lishi maqsadga muvofiq.

Uchinchi yo'nalish — qaror qabul qilishdagi mustaqillik va javobgarlik. TALIS tadqiqoti shuni ko'rsatadiki, samarali maktab rahbarlari moliyaviy, kadrlar va o'quv dasturlari bilan bog'liq qarorlarni mustaqil qabul qila oladi. Shu bilan birga, ular o'z qarorlari uchun aniq javobgarlikni ham o'z zimmasiga oladi. O'zbekistonda maktab direktorlarining mustaqilligini kengaytirish, ularga ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tashabbuslarni amalga oshirish imkonini berish, biroq natijalar bo'yicha qat'iy hisobdorlik tizimini joriy etish samaradorlikni sezilarli oshiradi.

To'rtinchi jihat — ijobiy ta'lim muhitini yaratish. TALIS ma'lumotlariga ko'ra, o'z maktabida sog'lom psixologik muhit yarata olgan direktorlar o'quvchilarning o'zlashtirish darajasida sezilarli o'sishga erishgan. Bu jarayon o'qituvchilarni rag'batlantirish, jamoada o'zaro hurmatni ta'minlash va o'quvchilar uchun xavfsiz hamda qulay ta'lim muhitini tashkil etishni o'z ichiga oladi. Shu sababli direktorlarni baholashda ta'lim muhitining psixologik va ijtimoiy qulayligi mezonlari ham hisobga olinishi kerak.

Bundan tashqari, TALIS tadqiqoti maktab rahbarlarining innovatsion faoliyatga munosabatini ham yoritadi. Innovatsiyalarni joriy etishga tayyor direktorlar o'z maktablarini tezroq rivojlantira oladi. O'zbekistonda ta'lim sohasida raqamlashtirish, masofaviy ta'lim platformalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar keng joriy qilinayotgan bir paytda, direktorlarning innovatsion yondashuvga ochiqligi ularning samaradorligini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biri bo'lib qolmoqda [2].

Amaliy taklif sifatida, O'zbekistonda TALIS tadqiqoti natijalari asosida direktorlar reyting tizimini yaratish mumkin. Ushbu tizimda vaqtni boshqarish, pedagoglarni qo'llab-quvvatlash, qaror qabul qilishdagi mustaqillik, ta'lim muhitining qulayligi va innovatsion faoliyatga tayyorlik kabi indikatorlar inobatga olinishi lozim. Reyting natijalari nafaqat rahbarlarni rag'batlantirishda, balki ularning malaka oshirish ehtiyojlarini aniqlashda ham qo'llanishi mumkin.

TALIS tadqiqoti nafaqat rahbarlarning kundalik faoliyatini, balki ularning ta'lim tizimidagi umumiy rolini xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini ham beradi. Masalan, ayrim mamlakatlarda maktab direktorlari ko'proq ma'muriy boshqaruvchilik vazifasini bajarsa, boshqa mamlakatlarda ular yetakchi pedagog, innovator va strateg sifatida ko'riladi. Bu farqlar ta'lim tizimining samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston uchun muhim xulosa shuki, rahbar faqat tartib-intizomni nazorat qiluvchi shaxs emas, balki ta'lim mazmunini boyituvchi, yangiliklarni joriy qiluvchi va jamoani rivojlantiruvchi yetakchi bo'lishi lozim.

Yana bir muhim jihat — baholash natijalarini monitoring qilish va tahlil qilish tizimini yaratish. TALIS tajribasida rahbarlar faoliyati muntazam o'rganilib, natijalar xalqaro darajada solishtiriladi. Bu esa ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. O'zbekistonda ham shunday monitoring tizimini yo'lga qo'yish mumkin: direktorlarning faoliyat samaradorligi yildan-yilga baholanib, ma'lumotlar yagona elektron bazada jamlanishi kerak. Bu orqali ta'lim boshqaruv organlari direktorlarning o'sish dinamikasini kuzatadi, muammoli jihatlarni aniqlaydi va aniq takliflar beradi.

XULOSA VA MUNOZARA

TALIS tadqiqoti maktab direktorlari faoliyatini chuqur tahlil qilish va ularning samaradorligini oshirish uchun samarali vosita hisoblanadi. O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu tajribadan foydalanish orqali direktorlarning pedagogik yetakchilik faoliyatini kuchaytirish, o'qituvchilarga ko'mak berish tizimini takomillashtirish, qaror qabul qilishdagi mustaqillikni kengaytirish va ijobiy ta'lim muhitini yaratishga erishish mumkin. Natijada maktab rahbarlarining boshqaruv samaradorligi oshib, umumta'lim tizimida sifat ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD. TALIS 2018 Results: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019.
2. Bush, T. Leadership and Management Development in Education. London: SAGE Publications, 2018.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumiy o'rta ta'limni rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2022.
4. Pont, B., Nusche, D., & Moorman, H. Improving School Leadership: Policy and Practice. OECD, 2018.
5. Azizxo'jayev, N. Pedagogik menejment nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2021.